

ח"כ מרשה פרידמן

הסמים והחוק בחברה פתוחה

התופעה החברתית של שימוש בסמים כחייבת דיון מעמיק, ולכן אין כוונתי ל"ההוכח עם דב רובין (מכתב לה"כ מרשה פרידמן, "מעריב", 3.2.75), בעניין מהו חוקיות למכירת סמים ושימושם, אלא להשיג תמש בהודמנות זו כדי להבהיר את עמדה בתקווה צנועה שהעלאת הנושא כיעל דפי העתונות תהרום להעמקת הדיון הציבורי.

נראה שהשימוש בסמים בחברה הישראלית גובר והולך, בעוד שקיים, "טאבו" לגבי הת" בטאות פומבית בנושא זה. התוצאה היא שי מידת האינפורמציה הלא נכונה, ומידת איי הרציונליות המלוות את המושג מדהימות. יתר-על-כן, החברה עומדת כיום לפני בעיה רצינית, שאינה ערוכה כלל להת- מודד אתה, ומשום כך טענתו של מר רובין, שאסור לאיש ציבור להביע עמדה המחייבת לגליוציה היא טענה המסכנת את טובת ה- עניין ואת טובה הכלל, שכן בכל דיון רציונלי יש צורך בהצגת מיגוון האפשרויות. כל עוד ייאסרו השימוש, ההיצע והביקוש לסמים על פי החוק, תיווצר מתחרת פלילית שתקבע את מחיר הסמים, את איכותם ואת צרכי שיווקם למכורים. תופעה זאת מסוכנת אולי אפילו יותר מההודקקות עצמה. קיומה של מתחרת פלילית מסוג זה מסוכנת לחברה, ולו רק מהסיבה שהיא מתחרת עם ענפים פליליים אחרים ומפריה אותם בכספים הרבים המתגלגלים בידיה.

אולם בנוסף סובלת החברה מהעובדה שי המכורים לסמים נאלצים לפנות לפשע כדי להשיג את סכומי הכסף הגבוהים הדרושים לרכישת הסם.

כל עוד השיווק והפיקוח נמצאים בידי מי שאינם דואגים לטובת הפרט והחברה, אלא מעניינים ברווחים בלבד, יש סכנה מתמדת, בריאותנו ויציבותנו, למכורים האומללים ו- לחברה כולה, משום שסמים לא נקיים בי- איכותם יכולים לגרום למשתמש בהם סבל, התפרצויות אלימות ואף מוות (יש חוקרים הטוענים שסם הנקי לא יגרום התנהגות אנטי-חברתית).

לאור האמור לעיל ברור, לפחות, שאי חוקיות הסמים עצמה יוצרת בעיות חריפות ומיותרות למשתמש בהם ולהברה שבה הוא חי. מאידך גיסא, יתכן להקנות מעמד של חוקיות למכירת סמים על מנת שהפיקוח על איכותם ועל מכירתם יימצא בידיים מהימנות, יבטיח למיוצר סטריליות ובדיקת יודיעה השפעת הסמים, וימנע ניצול פלילי של התלות הפיסיולוגית של המשתמש בהם. בנוסף, יש להניח שהעברת מכירת הסמים לבתי-המרקחת מידי עולם הפשע תהווה מכה רצינית לכנופיות הפשע המאורגן המתפשט טות בארץ.

לברות זאת אין להמליץ על נקיטת צעד זה בלי להתחשב בתוצאות נוספות, אולי בלתי-רצויות. למשל, האם מתן מעמד חוקי למכירת הסמים אינו עלול להרחיב ולהגביר את השימוש עצמו? יש לשקול, האם שינוי זה עשוי להגביר או להקטין את הסכנה לי- חברה ולפרט.

באשר לשאלה הראשונה אין זה הכרחי, שהשימוש יוגבר כתוצאה מהענקת מעמד של חוקיות לתהליכי השיווק, לפחות משהי סיי בוח. הראשונה היא שמתן חוקיות אין פיי רושו שכל אדם יורשה לקנות את הסמים הגורמים התמכרות (הרואין, קוקאין, אופיום וכו') במכילת השכונתית, שכן השיווק יתנהל בכל מקרה בבתי-המרקחת על פי מירשם רפואי (אגב, שיטה זאת קיימת כיום באנגי- ליה). הלגליזציה תשרת אך ורק את אוכלו- סיית המכורים זה מכבר.

הסיבה השניה היא שמתן חוקיות יאפשר פעולת הסברה יעילה יותר ובעלת השפעה מירבית על הסכנות הכרוכות בשימוש ב- סמים לכלל האוכלוסייה שלא התנסתה בכך. מתן חוקיות ישבור את ה"טאבו" על דושיה גלוי בנושא זה ויטלק את המיסתורין ואת הוזהר סביבו. המסגרת החוקית תשנה את המצב הקיים, שבו תדמיתם של המסבירים והמחנכים המופיעים כנציגי "החוק והסדר" היא שמרנית, בלתי-משכנעת ודוחה את ה-

צעירים הנמשכים דווקא לפעילות האסורה. מאידך גיסא, מתן חוקיות יאפשר תהליך הסברה על המגריעות והסכנות בשימוש ב- סמים באיירה פתוחה, בריאה ומשכנעת יר- חר, אם מאמינים אנו ברציונליות הבסיסית של האדם, אין להניח שאדם בר-דעת ומודע יעשה משהו בכונה לגרום נזק לעצמו, אם הסביבה להסברה לא יספקו לכן גירויים מיותרים. לגבי אנשים בלתי רציונליים, או אנשים שאינם בני-דעת מבהינת האחריות על מעשיהם, לא ימנע האיסור החוקי את המעשה, ואפילו יחוק את כוח המשיכה אליו. פעולת הסברה שקולה על בסיס הצבר ה- כידי אשר בידינו היא דרך יעילה יותר ל- צמצום הנזק, מאשר היסטריה דוחה, המבוס- סת על החוק הפלילי. הפעילות ההסברתית חייבת להתנהל לא מתוך פחד ולא מתוך התגוננות, ואז תזכה ליעילות יתרה בהגש- כת המטרה של צמצום השימוש בסמים ה- גורמים להתמכרות, יותר מאשר האיסורים החוקיים.

אנו יודעים כיום, שהאיסור החוקי אינו תורם כליל לאפשרות או לרצון לגמילה של אלה שכבר מכורים. עובדה היא, שכיום אין דרכים בטוחות לגמילה. למעשה, הטיפול ה- מוצלח ביותר במכורים כיום הוא אספקה חוקית של מטוון, במקום הסם שגורם להם להתמכר תחילה. אספקה סדירה באמצעות משרד הבריאות תאפשר לכסור לשיב להיים סדירים ולנתק את מגעו עם הפשע המאורגן.

הניסיון של החברה המודרנית הוא לרוב בכורים צעירים ואומללים, שבגלל מגע- הם עם עולם הפשע נוטים להתנהגות אנטי- חברתית, ולכן אנו נחרדים בקיטר לאפש- רות של הגברת ייספר המכורים. אולם כדי לדעת אם החרדה הזאת מבוססת עלינו ל- השיב על השאלה הקודמת: האם התנהגות זאת נובעת מההתמכרות לסם עצמו, או האם היא נובעת מהעובדה שהמכור נאלץ לחיות חיי מתחרת הקשורים לעולם הפשע, וזה כיוסם שאם ההתנהגות האנטי-חברתית נוב- עת מהקשר לעולם הפשע, יהיה זה לטובת החברה להקנות חוקיות למכירת הסמים, אפילו יגביר צעד זה במקצת את מספר ה- מכורים.

אין לי תשובה חד-משמעית לשאלה זו, אבל יש מומחים (הפסיכולוג תומס זאן, לי משל) הטוענים שאדם מכור לסמים יכול להיות חיים סדירים, פרודוקטיביים וגורמאי- ליים לברות התמכרותו, בתנאי שהחברה תאפשר לו להיות ארון לנסיבות אלה ולא קורבן להן (בארה"ב, לפני 1914, היה אפשר לקנות אופיום טהור בכל בית-מרקחת, ואין סימנים שהחברה החמוטטה כתוצאה מכך). רצוני למנוע כל ספק בנקודה זו. אינני ממליצה על שימוש בסמים הגורמים להת- מכרות. השקפתי היא שאין דבר גרוע יותר לאדם כאשר אובדן הרוחו, ופירושה של התמכרות הוא אובדן הרוחו. אך אפילו נניה שמתן חוקיות לשימוש בסמים עלול להרחיב את כעגל המודקקים, דבר שששלעצמו אינו רצוי מבהינת הפרט, לדעתי אין זה ברור שתופעה זאת מסכנת את הוי החברה ה- מתוקנת אם מנתקים אותם מעולם הפשע.

אנו עדיין לא יודעים די על הסמים עצמם ועל השפעתם על התנהגות האדם. לכן דרוש שיש פתיחות וסילוק דעות קדומות, ובודאי אין לנו ניסיון בהשפעת הסם כשהיא מנותקת מעולם הפשע. אולם, ניתן להניח שהסכנה לחברה גדולה יותר ממספר קטן יחסי של מכורים במצב של אי-חוקיות, מאשר ממספר גדול יותר של מכורים בתנאים הוגנים ולא כטרדיים.

בהקשר לחשיש, מריחואנה וסוגים דומים, שאינם גורמים התמכרות, ניתן לומר ש- כאחר שסמים אלה אינם משעבדים, אין ב- שיכוש זה סכנה חברתית מיוחדת, ולכן יש לשקול להשאירו בתהום הפרט על פי ה- מסורת הליברלית.

בארצות שונות תופסים חומרים אלה את מקומו של אלכוהול בחיי הבודור ובמפגשים חברתיים, ולא רק בקרב הצעירים. בארץ, התרשמוהי היא שהשימוש בסוגים אלה די נפוץ בקרב הדור הצעיר. איני יכולה לשפוט אם ניתן למנוע התגברות תופעה זו, בין ה- שאר בגלל השפעות בלתי-נמנעות של תרבו- יות שונות, ואיני יכולה לשפוט אם רצוי לנסות למנוע זאת, כי לא ברור לי אם הנזק לפרט או להברה בשימוש זה גדול יותר מאשר השימוש באלכוהול.

בארצות המערב, יש מספר גדול של סטוי- דנטים והמשתמשים בסוגים אלה, שסיימו את לימודיהם האקדמאיים, עובדים ומקימים משפחות, ואין סיכנים ששיכוש במריחואנה דחף אותם לשולי החברה או בכלל השפיע על אופי החברה. ובכל מקרה, אם רצוי לנסות למנוע התפשטות תופעה זו, לא נראה לי, שהחוק הפלילי הוא מכשיר יעיל למטרה זו, שכן האיפנה נובעת, לפחות חלקית, מ- האיסור החוקי אשר בסופו של דבר אינו מונע את השיכוש.

נדמה לי שבעניין הסמים יש צורך ב- בדיקה כחודשת ומעמיקה של הנושא, מתוך רצון לטנוע סבל אישי ונזק חברתי.